

Nr 312.

Av herr **Wehtje m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

I proposition nr 235 angående vissa åtgärder för främjande av bostadsförsörjningen har Kungl. Maj:t föreslagit en omläggning och väsentlig utökning av den statliga verksamheten för främjande av bostadsproduktionen och bostadsförsörjningen, i allt väsentligt i enlighet med de huvudlinjer som uppdragits av bostadssociala utredningen. I stora drag säges i propositionen den nu föreslagna omorganisationen syfta till en mera förenklaad och effektivare ordning för denna form av statsverksamhet.

Den principiellt sett naturligaste lösningen av bostadsfrågan måste vara att söka icke i kvarblivande statliga subventioner utan i en stimulans av de faktorer, som framskapa en naturlig jämvikt mellan å ena sidan de priser, som uppstå på en bostadsmarknad med tillräckligt stort utbud och fri konkurrens och å den andra allmänhetens köpkraft vid en skälig värdering av bostaden i konsumtionsbudgeten. I detta sammanhang erfordras å ena sidan en fortlöpande sänkning av kostnaderna för produktionen och driften av bostadsfastigheter genom konsekvent och målmedveten rationalisering av bostadsproduktionens alla led. En förutsättning för detta är en bibehållen konkurrens mellan olika företag och företagsformer. Framför allt vore det ödesdigert att här avkoppla det enskilda initiativet. Å andra sidan får ej förbises den väsentliga betydelse för bostadsfrågans lösning som konsumenternas bostadsvanor ha. Vid låga inkomstnivåer är det förklarligt att bostadsutgifterna få stå i efterhand för de primära behoven av mat och kläder. Emellertid föreligger även vid stigande inkomster en tendens att först i andra hand tillgodose behovet av bättre bostad. Standardhöjningar i andra avseenden, t. ex. beträffande kläder och nöjen, föredras framför bostadsförbättringar. I den mån bostadskontot blir tillgodosett, tas särskilt i städerna standardhöjningen ofta ut såsom mer eller mindre lyxbetonad utrustning i stället för ökad utrymmesstandard. Upplysnings- och propagandaverksamhet, syftande till att uppfostra medborgarna att låta bostaden få en rimlig del av inkomsterna ha här en väsentlig uppgift att fylla vid den fortlöpande inkomst- och levnadsstandardförbättringen.

I avvaktan på återställandet av fria produktions- och konsumtionsförhållanden på bostadsmarknaden torde emellertid under en övergångsperiod vissa åtgärder från statens sida vara erforderliga. Dessas omfattning och

utformning måste dock fastställas med hänsyn till de produktionsmässiga betingelserna samt till åtgärdernas penningpolitiska verkningar. Det vill synas, som om den förelagda propositionen i väsentliga avsnitt lämnat åsido dessa aspekter på problemet.

Vad främst gäller frågan om bostadsproduktionens betingelser på lång sikt, utgår bostadssociala utredningen från en prognos, enligt vilken en sysselsättningskris inom icke blott byggnadsfacket utan även allmänt får anses sannolik i slutet av 1940-talet och början av 1950-talet, sedan de av kriget betingade byggnadsbehoven fyllts. En vidgad statssubventionerad byggnadsverksamhet finge härigenom en konjunkturpolitisk motivering. Enligt vårt förmenande vila föreställningarna om en sysselsättningskris vid ifrågavarande tidpunkt på ytterst lös grund. Enligt en utredning angående Sveriges arbetskraftsbalans fram till 1960, som publicerats efter det att utredningens betänkande framlagts, få vi räkna med bristande tillgång på arbetskraft under de närmaste tio åren, till följd av befolkningsutvecklingen. Den konjunkturpolitiska motiveringen för ett bostadsbyggnadsprogram med långsiktiga statliga subventioner skulle härigenom försvagas.

Det föreslagna subventionsprogrammet som dels innefattar incitament till en starkt ökad efterfrågan på byggnadsmaterial och arbetskraft, dels en direkt medelsutdelning i en av de ömtåligaste faserna av vårt penningvärdes aktuella utveckling kan komma att få mycket ogynnsamma verkningar. Vårt penningvärde befinner sig på ett akut sätt i farozonen, och det ankommer nu på riksdagen att ta ansvar för att icke genom någon dess åtgärd läget ytterligare förvärras. Många av de väsentligaste inflationsdrivande faktorerna befinna sig utom riksdagens kontroll, men genom att begränsa statens utgifter kan riksdagen i väsentlig mån medverka i stabiliseringssträvandena.

Den i årets statsverksproposition upplagda investeringsbudgeten har en total omfattning av ca 2,2 miljarder kronor. Man kan få ett begrepp om bostadsbyggandets dominerande betydelse såsom investeringselement om man beaktar, att av dessa 2,2 miljarder kronor ej mindre än 1,3 miljarder avse bostadsbyggnadsverksamhet. All annan investeringsverksamhet kommer således tillsammans att omfatta blott 900 miljoner, varav på industrien komma 305 milj., handeln 45 milj., jordbruket 45 milj., samfärdseln 100 milj., kraft- och belysningsverk 80 milj., vartill komma förvaltning, skolor och sociala ändamål med sammanlagt 175 milj. De investeringsbehov och investeringsplaner som således föreligga, sakna täckning på material- och arbetskraftsidan. Såsom exempel kan nämnas att ansökningar om byggnadstillstånd för nya folkskolor föreligga till ett belopp av 400 milj. kr., medan årskvoten satts till 40 milj. En nedskärning av bostadsbyggandet från beräknade 75 000 till 71 000 lägenheter på grund av materialknapphet har vidare signalerats av regeringen. Man frågar sig, om i detta läge finnes anledning att ytterligare stimulera efterfrågan genom beviljandet av generella sub-

ventioner för bostadsbygge. Även ett rent principbeslut angående ökade subventioner kan förväntas få ogynnsamma verkningar i nuvarande situation.

Att motionsledes framlägga en ny avvägning i detalj av de olika subventionsformerna låter sig med hänsyn till vad ovan anförts icke göra, ej minst på grund av departementschefens underlåtenhet att i propositionen redovisa kostnadsberäkningar på längre sikt för de föreslagna reformerna. Även om dessa endast delvis beröra nästkommande budgetårs stat är det ofrånkomligt att riksdagen före fattandet av viktiga principbeslut ges tillfälle att skaffa sig ett begrepp om de ekonomiska konsekvenserna av vederbörande förslag. Även i övrigt är propositionen oöverskådligt uppställd.

Kommunernas uppgifter.

Enligt propositionens förslag skola de organisatoriska, planläggande och initiativtagande insatserna för bostadsfrågans lösning huvudsakligen göras av kommunerna. Lagstiftningsvägen skulle vittgående skyldigheter i detta hänseende åläggas kommunerna, varjämte dessas rätt att ekonomiskt engagera sig för bostadsförsörjningen avsevärt skulle utvidgas. För större kommuner skulle särskild skyldighet stipuleras att uppgöra plan för försörjningen med bostäder. I huvudsak skulle detta program syfta till att överföra huvudparten av bostadsförvaltningen till kommunerna själva eller till s. k. »allmännyttiga» företag under kommunal tillsyn. Beträffande flerfamiljshus — som mångentligen är den dominerande byggnadstypen — skulle den enskilde företagaren endast som entreprenör komma att delta i bostadsproduktionen.

Bortsett från ett principiellt avvisande av syftet att på ett i grunden så radikalt sätt koppla bort det enskilda initiativet från en så betydande sektor av det ekonomiska livet som fastighetsförvaltningen, kan man med skäl ställa frågan, om kommunerna verkligen äro rätt ägnade för en verksamhet av detta slag. I varje fall torde avsevärda svårigheter möta att inom den gängse kommunala administrationens ram inplacera en så omfattande ekonomisk verksamhet som den ifrågasatta. Särskilda organ skulle bli nödvändiga av en typ och en storleksordning, varom man oftast icke äger erfarenhet på det kommunala planet. Till dessa frågor torde emellertid ges anledning återkomma vid behandlingen av proposition nr 259.

Lån och bidrag till enfamiljshus.

Att den nuvarande organisatoriska överbelastningen i fråga om den statliga låne- och bidragsverksamheten till enfamiljshus är i starkt behov av en förenkling har sedan länge stått klart. Den i propositionen föreslagna sam-

ordningen av sju olika låne- och bidragsformer till en måste ur denna synpunkt hälsas med tillfredsställelse. I samband med avvecklingen av tillägglånetypen har den övre lånegränsen i de fall, då lånet kombineras med kapitalsubvention, satts till 90 procent. I de fall åter, då kapitalsubvention ej avses utgå, föreslås övre lånegränsen bliva 75 procent. Villkoren för kapitalsubvention knyts i propositionen enbart till viss lägenhetsyta, detta i motsats till bostadssociala utredningen, som föreslagit ett behovsstreck knutet till viss relation mellan inkomst och bostadskostnad vid skälig standard. Kapitalsubventionen, som av bostadssociala utredningen föreslagits till högst 2 000 kronor i stadssamhällen och 4 000 kronor på landsbygden, för mångbarnsfamiljer 4 000 resp. 6 000 kronor, har i propositionen satts till genomgående 4 000 kronor för enfamiljshus.

Beträffande den övre lånegränsen synes det oss innebära en förenkling att generellt sätta denna till 75 procent, vartill i vissa fall skulle komma en inteckningsskyddad kapitalsubvention för framtida successiv avskrivning. Vad angår kapitalsubventionens storlek förefaller det oss i nuvarande läge mindre välbetänkt att, på det sätt propositionen gjort, gå utöver utredningens förslag. Den differentiering mellan stad och landsbygd, som utredningens förslag inrymmer, synes oss även välbetänkt med hänsyn till att det på sakkunnigt håll ifrågasatts, om — åtminstone vad gäller större städer — den spatiösa egnahemsbebyggelsen med hänsyn till kommunikationssvårigheter och distributionen av de kommunala verkens tjänster verkligen är en lycklig bebyggelseform på lång sikt.

Med hänsyn till nödvändigheten av att konsekvent söka hindra en expansion av statsutgifterna torde dessutom — åtminstone tills vidare — en viss behovsprövning vara ofrånkomlig. Denna bör avvägas så, att nu gällande kostnadsplan icke brytes. En lämplig utväg till en första gallring av de lånesökande vore, att tills vidare endast familjer med åtminstone ett barn kunde komma i fråga.

Med hänsyn till att riksdagen genom proposition nr 264 meddelats, att frågan om egnahemslåneräntan ej kommer att föreläggas årets riksdag, finna vi det för dagen icke nödvändigt ingå på frågan om ränteläget för egnahemslån.

Lån och bidrag till flerfamiljshus.

I propositionen har departementschefen på hemställen av statens byggnadslånebyrå förordat förlängd provisorisk giltighet av bestämmelserna om *tillägglån* för uppförande av flerfamiljshus.

Syftet med ifrågavarande lån är att kompensera den stegring av byggnadskostnaderna, som inträtt sedan år 1939. De förhoppningar man tidigare hyst om att byggnadskostnaderna efter krigets slut skulle kunna vä-

sentligt nedbringas ha, såsom utvecklingen under 1946 och den gångna delen av innevarande år ger vid handen, icke kunnat infrias. Tvärtom har en icke oväsentlig stegring av dessa kostnader tillstött. Med hänsyn till denna kostnadsstegring har byggnadslånebyrån beräknat, att kapitalbehovet för tilläggs lån stiger med 19 miljoner kronor under budgetåret 1947/48.

I det föregående ha vi givit uttryck för vår principiella uppfattning, att det icke kan anses försvarligt att fortsättningsvis öka subventionerna för bostadsproduktionen i takt med byggnadskostnadernas stegring. I och med att man icke kan hoppas på någon väsentlig sänkning av byggnadskostnadsnivån, bör den naturliga utvägen i stället vara att successivt avveckla subventionssystemet. Med hänsyn härtill anse vi, att investeringsanslaget till tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet för nästa budgetår bör uppföras med ett belopp av förslagsvis 20 milj. kronor i stället för i propositionen äskade 37 500 000 kronor.

Bostadsrabatter.

Familjebostadsbidrag.

Enligt förslaget skall efter viss inkomstprövning särskilda bostadsbidrag å 120 kronor per år och minderårigt barn oavsett hyrans eller de årliga bostadskostnadernas höjd utgå till familjer med minst 2 minderåriga barn vid inflyttning i lägenhet i nyuppfört bostadshus, som med avseende på utrymme och utrustning fyller vissa minimikrav. Bidrag skall i motsats till tidigare utgå oberoende av sättet för fastighetens finansiering eller förvaltningsform. Förslaget, vars syftning till bättre bostadsstandard för barnfamiljerna är värdefull, torde emellertid i nuvarande läge bli till hjälp endast för ett ringa fåtal och endast i undantagsfall komma dem till godo som bäst behöva hjälp.

Departementschefen förklarar sig ha för avsikt att återkomma till frågan om normerna för bidrags utgående till familjer i redan uppförda hus. Ehuru en sådan utsträckning av subventionsformen i viss mån skulle gå förbi det egentliga syftet torde den vara nödvändig för att icke i praktiken en direkt diskriminering av de sämst ställda skall inträffa.

Enligt vår mening bör man emellertid redan nu taga fasta på förslaget i den del detta avser att fr. o. m. den 1 juli 1948 utsträcka möjligheten till erhållande av bostadsrabatter jämväl till andra fastigheter än s. k. barnrikehus. Denna förmån bör dock tills vidare beräknas enligt nuvarande grunder — ehuru omräknad till fixerat belopp — och således principiellt utgå utan någon förhöjning samt begränsas till att avse familjer med 3 eller flera barn.

Bränslebidrag.

Vad beträffar den av departementschefen föreslagna utsträckningen av rätten till erhållande av särskilt bränslebidrag, vilken för närvarande tillkommer allenast familjer i s. k. barnrikehus, till att gälla även sådana familjer i egna hem, som erhålla familjebostadsbidrag, kunna vi i rådande penningpolitiska läge icke biträda detta förslag.

3-kronorsbidragen.

I propositionen föreslås, att till kommunernas förfogande ställas statsmedel för beviljande av ett årligt bidrag, motsvarande 3 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta till vissa hushåll i av »allmännyttiga» företag nyuppförda bostadshus. Försöksvis föreslås riksdagen bevilja ett reservationsanslag å 500 000 kronor att fördelas i enlighet med bestämmelser, som meddelas av varje kommun. Bortsett från att vi principiellt icke kunna godtaga, att på detta sätt vissa företagsformer gynnas på bekostnad av andra, måste denna bidragsform dels genom de svårigheter som måste uppstå vid fördelningen av medlen mellan kommunerna, dels genom att kommunerna själva ges carte blanche vid fördelningen anses mycket olämplig med hänsyn till att fördelningsgrunderna måste komma att bli ytterst skiftande och slumpmässiga. Vi vilja därför bestämt avstyrka bidragsformens genomförande.

Organisationen.

Den föreslagna rationaliseringen av låneärendenas handläggning innebär ett framsteg jämfört med nuvarande ordning. Den tilltänkta länsorganisationen torde ha en särskilt viktig uppgift att fylla. Enligt vårt förmenande stode mycket att vinna genom en så långt driven decentralisering som möjligt av låneärendenas handläggning. Vad som till äventyrs skulle kunna förloras i teknisk enhetlighet skulle med säkerhet kunna vinnas genom snabbare handlägningsförfarande och framför allt genom möjligheten till oförmedlad kontakt mellan myndigheterna och den lånesökande allmänheten. I förbigående må här understrykas värdet av att de lånebeviljande organen i sin tekniska granskning av byggnadsplanerna avstode från att såsom nu ofta är fallet göra alltför mycket detaljändringar, som många gånger fördyra och fördröja utan att förbättra.

På en punkt torde den i propositionen föreslagna organisationen erbjuda en mindre lyckad lösning. Beträffande jordbrukets bostäder torde det nya bostadspolitiska centralorganet ej vara rätt forum. De särförhållanden, som göra sig gällande i fråga om jordbrukets mangårdsbyggnader, stå i så intim kontakt med jordbruksrationaliseringen i övrigt, att dessa ärenden böra

handläggas inom de länsorgan, som komma att leda jordbrukets rationalisering på sätt i motion I: 257 till innevarande års riksdag angives.

Med anledning av vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts förslag under I och II måtte besluta, att den statliga låne- och bidragsverksamheten måtte anordnas på sätt ovan anförts

att a) anslaget till hyresrabatter åt mindre bemedlade familjer upptages med 10 milj. kr.,

b) anslaget till särskilda bostadsrabatter å 500 000 kronor slopas,

c) lånefonden för bostadsbyggande nedsättes till 75 milj. kr.,

d) investeringsanslaget till tillägglån för viss bostadsbyggnadsverksamhet måtte nedsättas till förslagsvis 20 milj. kr.

Stockholm den 20 maj 1947.

Ernst Wehtje.

Karl Wistrand.

Gustaf Velander.

Ivar Ekströmer.

Gustaf Björkman.

Josef Hagman.